

Зьмест

Сьпіс ілюстрацыяў	9
Падзяка	13
Уступ: сучаснасьць мясцовай мінуўшчыны	16
Уводзіны	21
1. Цэнтральная Эўропа на Нёмане: Гародня паміж разбурэньнем і новай дынамікай	21
2. Гісторыя гораду як працэс напісаньня, прачытаньня і заціраньня	33
3. Дасьледчыя пытаньні аб нацыяналізацыі, нівэляваньні і саветызацыі Гародні	36
4. Супастаўленьне канвэргентных нацыянальных гістарыяграфій	44
5. Аналіз пісьмовых, вусных і прасторавых крыніцаў	47
6. Да гістарызацыі этнічных і нацыянальных сыстэмаў каардынат	51
I. Нацыяналізацыя. Дзяржаўныя і мясцовыя працэсы прысваеньня ў 1919–1939 гадах	57
1.1 Цяжкія пачаткі новага жыцьця ў Гародні пасля Першай сусьветнай вайны	61
1.1.1 Мапа Ібэрскага ад 1937 году як культурная тапаграфія Гародні	68
1.1.2 Прасторавыя адносіны паміж горадам і вёскай	71
1.1.3 Дзеве гарадзенскія вуліцы як прыклад цэнтру і пэрыфэрыі	75
1.2 Дзе жылі ў Гародні габрэі, палякі і беларусы	78
1.2.1 Унутраная дыфэрэнцыяцыя габрэйскага насельніцтва	82
1.2.2 Унутраная дыфэрэнцыяцыя хрысьціянскага насельніцтва	86
1.2.3 Абвастрэньне канфліктаў паміж габрэямі і хрысьціянамі	90
1.2.4 Плыннасьць беларускіх дзеячоў і мясьцін	95
1.2.5 Дзяржаўныя стратэгіі для стварэньня праваслаўных палякаў	103
1.2.6 Прысутнасьць вясковых мігрантаў у жыцьці гораду	108
1.3 Упісаньне гістарычных рэфэрэнцый у гарадзкую прастору	110
1.3.1 Абаронца помнікаў Юзаф Ядкоўскі і каралеўскі палац	111
1.3.2 Дзейнасьць Войска Польскага ў зьвязку з 400-гадовым юбілеем Стэфана Баторыя	115
1.3.3 Архітэктурныя зьмены ў сакральных будынках як сымбалічны акт	117
1.3.4 Перайменаваньне вуліц як фармаваньне польскага ляндшафту памяці	123
1.3.5 Пісьменьніца Эліза Ажэшка як фігура супольнай ідэнтыфікацыі	125
1.4 Падсумаваньне: Падзеленыя гарадзкія прасторы	129

II. Нівэляваньне. Другая сусьветная вайна

і яе наступствы (1939–1949 гады)	133
2.1 Савецкая акупацыя (верасень 1939 – чэрвень 1941 году)	133
2.1.1 Сутычкі паміж камуністамі і польскімі войскамі	135
2.1.2 Пачатак савецкіх дэпартацыяў і далейшых рэпрэсіяў	140
2.1.3 Далучэньне да БССР як інсцэнізацыя волевыяўленьня беларускага народу	145
2.1.4 Увядзеньне савецкіх пашпартаў зімою 1939/1940 году	150
2.1.5 Канфлікт паміж кадрамі з усходу і мясцовым насельніцтвам	155
2.1.6 Удзел габрэяў у мясцовых савецкіх структурах	163
2.1.7 Правал савецкай беларусізацыі	166
2.1.8 Адзін цягнік паміж савецкаю дэпартацыяй і нямецкім бамбаваньнем	175
2.2 Нямецкая акупацыя (чэрвень 1941 году – ліпень 1944 году)	177
2.2.1 Беластоцкая акруга як акупаваная тэрыторыя з асаблівым статусам	182
2.2.2 Прычыны адсутнасьці мясцовых пагромаў летам 1941 году	196
2.2.3 Вэрыфікацыя этнічнай прыналежнасьці нямецкімі акупантамі	204
2.2.4 Забойства гарадзенскіх габрэяў паміж чэрвенем 1941 і сакавіком 1943 году	215
2.2.5 Жыцьцё за межамі гета: паміж штотдзённасьцю, прымусовай працай і тэрорам	232
2.2.6 Стратэгіі выжываньня ўцекачоў з гета ў Гародні і ваколіцах	242
2.2.7 Хрысьціянскія насельнікі рэгіёну як сьведкі і выгадаатрымальнікі з Галакосту	250
2.2.8 «Беларускі нацыянальны камітэт» ды іншыя беларускія калябаранты	253
2.3 Прыход Саветаў у ліпені 1944 году	262
2.3.1 Гвалтоўнае высяленьне/перасяленьне палякаў з Гарадзеншчыны	270
2.3.2 Абвастрэньне канфрантацыі з польскім насельніцтвам, якое засталася	276
2.3.3 Ацалелыя ў Галакосьце габрэі паміж інтэграцыяй, перасяленьнем і перасьледам	283
2.3.4 Генацыд, прымусовая міграцыя і нацыяналізацыя памяці	290
2.4 Падсумаваньне: Нямецкая і савецкая акупацыйная палітыка ў параўнаньні	298

III. Савецызацыя.

Станаўленьне савецкага гораду (1944–1991)	307
3.1 Цяжкае пераадоленьне наступстваў Другой сусьветнай вайны	307
3.1.1 Зьмяненьне гораду ў выніку будаўніцтва хімічнага камбінату «Азот»	315
3.1.2 Горадабудаўнічае напружаньне паміж старым і новым	319
3.2 Сяляне зрабіліся савецкімі людзьмі	326
3.2.1 Шляхі, фактары і наступствы масавай міграцыі зь вёскі ў горад	329

3.2.2. Фальклёр як савецкае ўвасабленьне беларускай этнічнасьці . . .	343
3.2.3 Пераход на расійскую мову як вынік акультурацыі выхадцаў зь вёскі	354
3.2.4 Супярэчнасьці прыставаньня выхадцаў зь вёскі да савецкага гораду	358
3.2.5 Інстытуты і рухальныя сілы ўрбанізацыі ў БССР.	364
3.3 Савецкая пераканфігурацыя гістарычных прывязак	371
3.3.1 Гістарычна-археалагічны музэй паміж ідэалёгіяй і прагматыкай	371
3.3.2 Археалагічнае вывучэньне старажытнарускага гораду як акт легітымацыі.	381
3.3.3 Савецкая катэгарызацыя пры перайменаваньні вуліцаў.	389
3.3.4 Узьяднаньне беларускага народу і Вялікая Айчынная вайна . . .	391
3.3.5 Савецкія наратывы на расійскай і беларускай мовах	395
3.3.6 Творчасць Элізы Ажэшкі як інтэгральнае месца памяці	399
3.3.7 Адкрыцьцё Гародні як музэйнай прасторы	404
3.3.8 Запозьненае фармуляваньне нацыянальных пытаньняў аб гарадзкой гісторыі	413
3.4 Падсумаваньне: Посьпех савецкай мадэрнізацыі	420

Высновы: Эўропа паміж самазьнішчэньнем і мадэрнізацыяй	425
---	------------

Рэфлексія: будучыня мясцовай мінуўшчыны	434
--	------------

Пэрспэктывы: мінуўшчына мясцовай будучыні	441
--	------------

Дадатак: фотаздымкі Наталі Дораш	449
--	-----

Сьпіс скарачэньняў	456
------------------------------	-----

Крыніцы і бібліяграфія	457
----------------------------------	-----

Іменны паказьнік	477
----------------------------	-----